

vih *dober* — *boljši*, polj. *dobry* — *lepszy*, rus. *dobryj* — *lučše* (prim. slov. *za/luč/ati*) se uveljavljajo različne stopnje prehodov, kjer se stikajo pomeni *velik*, *močan*, *lep*,

ustrezen, *zadet* (prim. rus. *bolšoj*, polj. *ładny*, rus. *lad* = *skladnost*).

Franc Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Ocene in poročila

Nov učbenik slovenščine za Čehe

Albina Lipovec, Jan Petr: *Učebnice slovinščiny. Universita Karlova v Praze, Fakulta filozofická. Státní pedagogické nakladatelství, Praga (1976). 264 str.*

Slovinci in Čehi smo si kljub živahnim kulturnim, političnim in drugim stikom ter praktičnemu prevajalskemu delu od Pohlínovih časov do danes preskrbeli razmerno malo učbenikov za medsebojno jezikovno spoznavanje. Čehi so l. 1912 dobili Skrbínškovo Učebnice jazyka slovinského (2. izdaja 1921) in l. 1971 Petrove Základy slovinščiny, Slovenci pa šele l. 1928 Orož-novo priredbo Zpěvákovega Učbenika češkega jezika (za Ruse), l. 1929 Češko-slovenski slovar (F. Bradač), l. 1938 Češčino za samouke (J. Šedivý) ter l. 1967 Češko čítanko (B. Urbančič) in novo priredbo Češko-slovenskega slovarja (F. Bradač). To bi bilo do letos menda vse, čeprav na ljubljanski univerzi že precej let obstaja češki lektorat, na praški pa slovenski in čeprav so omenjeni priročniki večinoma ne samo zastareli, temveč sploh težko še kje dosegljivi. Novi, sicer samo ciklostirani učbenik slovenščine za Čehe, delo Albine Lipovec, slovenske lektorice v Pragi (1971—75), in Jana Petra, predstojnika oddelka za slovanske jezike in književnosti na Karlovi univerzi, je torej že zato vreden naše posebne pozornosti.

Knjigi se vidi da je nastala iz pedagoške prakse in da je le-tej namenjena; obsega uvod, deset lekcij, dodatek (v bistvu enajsto lekcijo), slovensko-češko konverzacijsko gradivo za vsakdanjo rabo in 29 strani berila (učna besedila). V uvodu so na kratko prikazani splošni podatki o slovenščini in učbeniku: kje se slovenščina govori (pozabljeni so porabski Slovenci), njen položaj v okviru SFRJ, vprašanja naše norme in kodifikacije (z mogoče za to priložnost nekoliko premočnim, kar polemičnim poudarjanjem variantnosti na str. 4—5 ter neposredno izraženim, vendar ne

konkretno pojasnjenim pridržkom do nekaterih točk v današnjih slovenskih slovnica-h na str. 8), funkcijska živost kodificirane vsenarodne knjižne norme (po našem mnenju se ne uveljavlja samo v »oficiálním mluveném a písemném projevu« — str. 4), sestava lekcij in metoda podajanja.

Lekcije se zaradi svoje izredne obsežnosti (po okrog 20 strani) in zaradi posebne sestave pravzaprav razraščajo v nekakšne leksijske »grozde«: vsaka obsega po več beril s slovarčki in pojasnili ter po več slovničnih tem z vajami, tako da bi bilo najbrž bolj upravičeno govoriti o 20 ali celo 30 lekcijah, vklejenih v deset notranje precej raznorodnih razdelkov. Teh 30 lekcij bi kazalo tudi navzven popolnoma osamosvojiti. V prvem razdelku zdaj npr. najdemo dve berili s slovarčkoma in naslednje slovnične teme: sedanjik, ednina pridevnikov, sklanjanje vprašalnih zaimkov *kdo* in *kaj*, I. samostalniško sklanjanje, vpravos in glasoslovje ter naglas; četrtri razdelek obsega dve berili in slovnične teme: preteklik, dvojina, osebni zaimki, svojilni zaimki, naglasni tipi (stalni naglas); ipd. Zaradi take sestave je knjiga slabše pregledna, posebno ker si s kazalom ne moremo nič pomagati (podaja samo naslovne strani omenjenih razdelkov, ne pa naslovov njihovih beril in slovničnih tem).

Vsaka lekcija ima poleg slovarčkov še pomembno točko z naslovom Pojasnila; v njej so podane številne drobne, a za praktično obvladanje jezika pomembne in večinoma zelo posrečene slovnične in besedne razlike, ki jih narekuje predvsem kontrastivno stališče (različna glagolska vezava, frazeologija, raba besed, lastna imena idr.).

Jezikovni zgledi za slovnične razlage so večinom ustrezni, včasih tudi prav posrečeni (npr. pri ločnih veznikih: *Naj bo stara ali pa mlada, vsaka ima fanta rada!*). Tudi leksijska berila in konverzacijsko gradivo si prizadevajo biti živa, le posamezni izrazi v njih se zdijo nekoliko pa-

pirnati (posebno v dvogovorih) ali pa se — nasprotno — nemotivirano nagibajo v pogovorni jezik (npr. *punca, zaŕkavati, spet gre deŕ, kako ste kaj, dajmo pomagati* idr.). Izbira besedil je večinoma dobra, premalo smotrna se zdi ponekod v konverzacijskem gradivu (npr. gesla kot *S Sovjetsko zvezo na večne čase!* ipd.) in pri učnih besedilih na koncu knjige (kar 8 strani prevedenih predgovorov k trem nemškim izdajam Komunističnega manifesta ob samo petih straneh izvornih slovenskih strokovnih besedil in trinajstih straneh slovenske lirike od ljudskih pesmi in Prešerna do Makarovičeve — pri tem je popolnoma izpuščen Jenko, kot lirik pa je zastopan Kersnik!).

Vsa slovenska besedila, zgledi in vaje so akcentuirani, poleg tega pa se predvsem pri začetnih lekcijah še posebej govori o slovenskem naglasu in naglasnih tipih v oblikoslovju. Akcentuiranje je za sestavljalca slovenskega učbenika zahtevno, pa tudi neahvalno in tvegano opravilo, a tokrat je bilo nedvomno nujno, saj je naše naglaševanje za Čeha zelo težavno. Treba pa se je zavedati, da se bodo študentje zunanaj obravnavanega učbenika srečevali predvsem s pisnimi besedili brez posebej zaznamovanih naglasov, zato bi bilo dobro dodati nekaj vaj za branje neakcentuiranih besedil ali pa si za vajo pomagati z drugimi publikacijami v slovenščini. (Podobno velja za polglasnike: v knjigi so za pravilno branje povsod podčrtani, potrebnih pa bi bilo nekaj vaj za branje brez te »olajšave.«) — Pri teoretični razlagi splošnih potez slovenskega naglaševanja najdemo nekoliko nenatančno formulacijo, da je za naš jezik »karakterističen (podčrtal J. D.) dinamični (ekspiratorni) naglas«. Ker je na isti strani (25) povedano, da tonemski naglas za kodificirano podobo knjižnega jezika in njegovo pravorečno normo ni obvezen, lahko prva formulacija nepoučnega bralca pripravi k sklepanju, da je tonemsko naglaševanje pri nas samo dopustno, ne pa najmanj enakovredno, če ne celo prestižno.¹ Za neslovenca, ki bi se mu tonemsko naglaševanje pri študiju slovenščine spočetka mogoče zdelo samo dodatna in nepotrebna težava, je tako sklepanje več kot zapeljivo, zato bi bila tu potrebna ustrežnejša razlaga.

Akcentuacija je večinoma opravljena dobro. Kolikor imamo pripomb, bi jih lahko pripisali tiskarskemu škrtu (delu se predvsem po oblikovni plati pozna, da je nastajalo v časovni stiski), deloma pa gre za

spodrsrljaje naslednjih tipov: naglašenost — nenaglašenost (neakcentuirani sta npr. samostojna trdilnica da in samostojna nikalnica *ne*, zaimek oziroma členek *kar*, izrazi kot *ne boste, ne bom*, hiperkorekten pa je prvi naglas v frazeologemih tipa *Dóber dán! Dóber večér!*), mesto naglasa npr. *nóvember, sámó — samó*), slogovna zaznamovanost pri naglasnih dvojnicah (npr. *svetlè tradicije; sestríca, písati, vprášati* idr.). Tu ne kaže polemizirati o razširjenosti in opaznosti takih dvojnic, temveč nam gre samo za to, kako so prikazane v učbeniku. V uvodu (str. 7) je namreč rečeno, da je v leksijskih slovarčkih na prvem mestu zmeraj zapisano »tradicionalno knjižno« (podčrtal J. D.) naglaševanje, primeri v slovarčkih pa kažejo, da to ni izpeljano dosledno: dvojnica, ki bi po omenjenem načelu morala priti na prvo mesto, je pogosto predstavljena na zadnje mesto ali pa sploh izpuščena. Ker naglasne dvojnice v slovarčkih večinoma niso še posebej slogovno okvalificirane, je nejasnost toliko večja, kaže pa se tudi v neenotni rabi dvojnic (ne samo glagolskih) v besedilih: *prevedíte — prevédíte* (str. 121, 132), *téga — tegà* (oboje na str. 116), *vsegà — vsèga* (155, 156) ipd. Ker se Slovenski pravopis 1962 sestavljalcema glede naglaševanja mogoče ni zdel zadosti zanesljiva opora, SSKJ pa je bil v času nastajanja učbenika izdelan šele do črke H, je to odstopanje po svoje razumljivo, vendar bi bilo lahko manjše in podrejeno enotnejšim merilom, tako pa so npr. neredko ohranjene oblike kot v *Bégunjah* (kot edina možnost, str. 87, 90), *svétovati, svétujem* (na prvem mestu, 136) ipd., niti kot dvojnice pa niso omenjene dosti nevtralnejši možnosti *pomagáti, plačáti, témveč* (nasproti *temvěč*) ipd.

Raba naglasnih znamenj ponekod izdaja tudi neustrezno oceno velikosti naglašenih samoglasnikov, npr. *čéš* nam. *čěš* (135), *ta-kò* nam. *ta-kó* (153), *éh* nam. *eh* (67), ali pomoto glede kakovosti, npr. z *otrôki* nam. z *otróki* (84), *prevédíte* nam. *prevèdíte* (121); ker je kakovostna premena *študènt — študènta* podana brez dvojnice *študènta*, je toliko bolj presenetljivo, da v neposredni bližini (52) stoji možnost *docènt — docènta* brez nevtralne dvojnice *docènta*.

Naglasnim in sploh glasoslovnim vprašanjem je v knjigi posvečena velika skrb,

¹ Prim. J. Rigler, Reproducirani ponatis Pleteršnika, SR 1976, 2, 287.

vendar bi kazalo še bolj paziti na ustrezne formulacije pri naslednjih pojavih: samoglasniška redukcija — nimamo je za potezo občevalnega (str. 152: »běžné mluvený«), temveč pogovornega jezika (hovorový jazyk); vrivanje polglasnika — pod katerimi pogoji nastopa v množinskem rodilniku (razmerje *gostiln* — *sester*) in kdaj namesto njega stoji /i/ (razmerje *juter* — *morij*, str. 40); palatalnost — ker se učbenik opira na kontrastivno metodo, bi bilo primerno že na začetku opozoriti na razločke med češčino in slovenščino.

Zaradi kontrastivnega izhodišča bi bilo dobro bolj poudariti tudi nekatere razločke v oblikoslovju in skladnji: namenilnik je npr. obdelan na kratko in brez vaj; ni povedano, da se kategorija živosti v slovenščini kaže samo pri moškem spolu (50); v razlagi pa tudi v berilih in primerih bi bilo treba bolj paziti na ločevanje pridevniške določne in nedoločne oblike ter na njuno rabo (med pojasnili na str. 11 je npr. na vprašalnico *kateri?* odgovorjeno z *baročen, renesančen*, podobno je v berilu na str. 9 idr.). Pripombe so potrebne še pri sklanjanju besede *dan* (str. 10, 52) ter pri vzorčni paradigmi za II. sklanjatev (za dvojniski dajalnik in orodnik je podana samo zaznamovana oblika na *-ima napovedima*, medtem ko je zborna oblika na *-ma²* kratko malo zamolčana); obliki *mogoč, bodoč* ne moreta biti deležji, saj se uporabljata samo kot pridevniki (str. 166).

Kot po vseh poglavjih je tudi v oblikoslovju podanih nekaj dobrih slogovnih kvalifikacij, manjkajo pa še nekatere, ki bi tudi bile zelo potrebne, npr. pri oblikah tipa *dve goré* (str. 107, podano brez nevtralne dvojnice), pri dvojnicah tipa *trepetam* — *trepečem, skačem* — *skakam, govorijo* — *govore³* idr. Več tovrstnih podatkov bi bilo treba dati pri nekaterih besednih in besedotvornih kategorijah, npr. razmerja med pogojnima *ko* in *če* (210), med *samo* in *le*, temveč in *marveč* (208), *mного* in *дosti*, *stolec* in *stolček*.

Skladenjskim vprašanjem ni posvečenega veliko posebnega prostora, vendar je zajeta večina tem, ki se zdijo pomembne s kontrastivnega stališča (raba sklonov, besedni red pri klitikah, raba veznikov idr.); žal tudi tu pogrešamo več slogovnih kvalifikacij. Občutna pomanjkljivost je, da skladenjskim temam ni namenjena niti ena posebna vaja; vaje za druge slovnične teme ter konverzacijo pa so številne in dobre.

Škoda, da knjiga nima skupnega, abecedno urejenega diferencialnega slovarja, posebno ker so slovarčki nekaterih lekcij urejeni precej nepregledno in z nedoslednim upoštevanjem abecede.

Kakor je gotovo, da se v tem prikazu nismo mogli ustaviti pri vsem, kar bi bilo še vredno omeniti, je iz povedanega tudi jasno, da od obravnavanega učbenika kljub naštetim nepopolnostim lahko pričakujemo veliko koristnega, posebno ker je v uvodu napovedana možnost tiskane izdaje — zanjo pa bi se dalo brez večjih težav marsikaj izboljšati, bodisi na podlagi praktičnih izkušenj pri rabi ciklostiranega priročnika bodisi na podlagi tukajšnjih in še morebitnih drugih pripomb. Treba je priznati, da bi glede na prostorske, časovne in namenske omejitve pri nastajanju Učbenice slovinštine težko pričakovali vsestransko ustrezen izid brez pomanjkljivosti. Za tako dejanje sta potrebni izredna vztrajnost in prizadevnost, drugače bi imeli podobnih učbenikov veliko več, kot jih imamo. Priročnik Albine Lipovec in Jana Petra bo tako lahko prišel prav tudi drugim slovenskim lektorjem na slovanskih univerzah, ne toliko kot vzorec za reševanje konkretnih slovničnih tem — njihova izbira in obravnavanje bosta pač odvisna od konfrontacije slovenščine z maternim jezikom študentov — temveč predvsem kot spodbuda in splošno izhodišče pri podobnih lastnih poskusih.

Janez Dular
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Nova makedonska slovnica

Krume Kepeski: Gramatika na makedonskiot literaturnen jezik za učilištata za sredno obrazovanie. Prosvetno delo, Skopje 1975. 194 str.

Makedonščina je jezik, ki spričo svojega značilnega razvoja nudi jezikoslovcu izredne možnosti. Njegova nezadostna raziskanost in vedno mogočnejši razvoj nudijo nepresahljiv vir vedno novih spoznanj. Zato je vsak prispevek makedonistike zanimiv ne le za specialista. To velja tudi za

² Gl. Ss 1964, 139; Skj 1, 1965, 160; Sskj I, 1970, XXIX; prim. še J. Toporišič, Stilna vrednost variant, SR 1973, 2, 251.

³ Gl. J. Toporišič, Stilna vrednost variant, SR 1973, 2, 233, 239, 250, 256.